

Fra begrep via og til leksikon. Den skapende syklus

Jan Roald

Institutt for fagspråk og interkulturell kommunikasjon
Norges Handelshøyskole (NHH)

Summary

Lexicon is frequently conceived of as being limited to the number of entries of a dictionary and thus indicative of the richness of a national language. These entries are, however, the tip of the iceberg. The input side of language is the discursive level, site of creation of neology, concepts and denominations assigned to these concepts. Lexicon is thus a tool for providing denominations to society and speech communities. The denominations are subsequently encoded into the lexicon, enriching it with concepts, whereas the stock of lexical morphemes is comparatively stable. Moreover, polylexicity is an important feature of lexicon, generally neglected in general language dictionaries.

Hva er leksikon, etter hvilke kriterier avgrenses og beskrives det, hva er dets forhold til terminologi? Dette er spørsmål av relevans for terminologiens refleksjon omkring sitt eget språkmateriale, som disiplin utviklet i grensesnittet mellom fagvirkelighet og språket som redskap for produksjon og levering av fagkunnskap og regulering. Her begrenser jeg meg til å belyse noen egenskaper og funksjoner knyttet til leksikon, med vekt på terminologiens synsvinkel, og søker derved å rukke ved en utbredt og tradisjonell oppfatning av “ordforråd” som en størrelse som samsvarer med antall sitatformer i f.eks. en norsk ordbok. Men sitatformene er toppen av isfjellet, og flerordlighet (polyleksikalitet) blir oversett.

Leksikon (ordforrådet) er en markant del av språket (*le langage*), med størst masse, og den som endrer og utvikler seg i høyest tempo. Blant brukerne av språket er det leksikon som tiltrekker seg mest oppmerksomhet, og som fungerer bl.a. som målestokk i kåringer av “verdens rikeste språk”. Derfor er det også det primære nedslagsfeltet for ulike oppfatninger av bl.a. språkets egenskaper (rikt, fattig, logisk, (?)ulogisk, presist, upresist...).

Jeg begrenser her leksikon til å omfatte de enheter, dannet av ett eller flere morfemer og tilhørende en ordklasse, som har semantisk potensial til å peke ut av teksten, til å koble språkbrukeren til hans/hennes intersubjektive virkelighet. Enhetene er leksemene (herunder tallord), her i motsetning til funksjonelle morfemer som visse grupper adverbier (forbindere), pronomener, preposisjoner, konjunksjoner, fleksiver, og i motsetning til ord og termer, som er leksemenes aktualiserte former som benevnelse for begrepene.

Leksikon utgjør en åpen klasse, heterogen og relativt amorf. Et antatt antall leksemer er etter all sannsynlighet lavere enn en antatt sum av “betydninger” som realiseres leksikalsk, og som har en livssyklus, funksjon av bl.a. utvikling av menneskelig aktivitet. Dette misforholdet kompenseres imidlertid langt på vei gjennom leksemenes karakter av åpne strukturer. Hvert leksem definerer et semantisk felt med evne til å ta opp i seg nytt innhold på grunnlag av feltets eksisterende semantiske struktur. Leksemet er således en dynamisk og produktiv språklig størrelse. Det er derfor rimelig å hevde at polysemi eller disposisjon for polysemi er

en iboende egenskap ved leksemet. Det er relativt ustabil qua semantisk størrelse, mer stabilt som formell størrelse. Leksemets ustabile semantiske felt vil også manifestere seg i dets kombinatorikk.

Ved produksjon eller tolking av en tekst, i oversettelse av en tekst, hhv skapes og restitueres det mening, eksplisitt og implisitt, med begrensede språklige midler. Man opplever ordforrådets evne til å skille ut og forankre fenomener i vårt fysiske og mentale univers i vår bevissthet slik at vi kan forholde oss til disse kognitivt og kommunikativt.

Når språket tas i bruk, kobles det opp til en tematikk, et formål, en situasjon, tid og sted. Disse variablene utgjør det diskursive nivået og er åstedet for bl.a. inndelingen i allmennspråk og fagspråk. Gjennom språkssystemet realiseres det tekst. En tekst kan begrense seg til f.eks. en enkel direktiv, som *Stopp!* Denne tekstens koherens sikres av situasjonen, f.eks. en trafikksituasjon, og kan realiseres som ord/term eller som tegn i et semiotisk system (trafikkskilt). På dette nivået dannes, innlemmes og utfases begrepene.

Begrepet er en mental representasjon av et fenomen/klasse fenomener (gjenstander, handlinger, prosesser, egenskaper av konkret eller abstrakt art). Det er en syntese av (subjektivt eller objektivt) korrekte utsagn (karakteristiske trekk) om et fenomen (syntesen gir intensjonen) og realisert på det diskursive nivået som f. eks. et flerordsuttrykk (*flagge ut, placer sous pavillon étranger*) eller som tallstørrelse (3×8). Begrepet er en diskursiv størrelse og kan sies å samsvare med Hjelmlevs 'substans'. I terminologien betraktes det som en kunnskapsenhet. Mens innholdssiden i et leksem er av virtuell art, er begrepet, i en viss forstand, en realisert "betydning". Det kan tid- og stedfestes. Det oppviser en høyere eller lavere grad av stabilitet hva angår intensjonen. Vitenskapelige begreper er ofte under permanent debatt eller revisjon. Begrepets ekstensjon er normalt mer ustabil. Ekstensjonen til begreper definert i lov avgjøres ofte etter tolkning av loven i konkrete saker (f.eks. *hageartikkel* i forbindelse med salg på hellig- og høytidsdag), eller i en rettsal. Leksemet *arbeid* kan neppe tilbakeføres til en unik mental representasjon, men det rommer ulike begreper, fra allmennsfæren, fra arbeidslivet, fysikk, mekanikk... Mens et leksem ikke kan gjøres til gjenstand for oversettelse (etter en faglig definisjon av dette begrepet), kan begreper overføres fra et språk til et annet dersom ekvivalensbetingelser er oppfylt. Et leksem i fransk og et leksem i norsk vil sjelden overlapse (f.eks. *krysse vs barrer, hud vs peau, alvorlig vs grave*).

I terminologien betraktes begreper som systemdannende kunnskapsenheter. Kunnskapsmengden i et samfunn er inndelt i sektorer og ujevnt fordelt på språkbrukerne. (Fag)språkbrukskompetanse er derfor i høyere grad begrepskompetanse (bl.a.) enn leksikalsk kompetanse. Også i allmennsfærens språkbruk klassifiseres verden i begrepssystemer. Ukedagene er et ubestridt system. *Mandag* får sin verdi og forstås bare gjennom sin plass i en temporal begrepsserie. I det tidligere norske skolesystemet forstos *framhaldsskole* gjennom sin plass vis-à-vis *folkeskole, realskole, gymnas*. *Framhald* koblet til *skole* gled inn i bokmålbrukerens bevissthet som et semantisk avmotivert uttrykk.

Vektlegging av begrepet som et sentralt element i all språkbruk kan ikke tilskrives noen form for platonisme. Begrepet utgjør en semantisk kategori produsert innenfor og i kraft av et språkssystem (nasjonalspråk). Det dannes gjennom språkbruk og "lastes inn i" språkbrukerens bevissthet. Det samsvarer med sememet i Bernard Pottiers klassiske semanalyse. Semanalysen kan imidlertid anvendes kun på allerede tekstliggjorte kategorier. Den har liten forklaringskraft anvendt på neologi/neonymi. Når et nytt fenomen oppstår, dannes det en

mental representasjon av dette fenomenet uten at det nødvendigvis samtidig skjer en tilordning av et (konvensjonalisert) uttrykk til det nye begrepet. Et japansk scenario kan illustrere poenget (fra en artikkel i *Le Monde*). En mor i Japan får egg fra sin datter og sæd fra sin svigersønn. Hun setter barnet til verden. Utsagnet kan bli: “Mor som får egg fra sin datter og sæd fra mannen til sin eggivende datter”. Virkeligheten innhenter våre trygge, etablerte begrepssystemer i slektsdomenet. Den utfordrer samfunnets lovverk (arveloven, familieretten m.m.). Den produserer en terminologisk nøtt – språket utfordres. Hva skal barnet hete? *Datterbarnebarn?*

Denne synsvinkelen anlagt på forholdet mellom leksikon og begreper fører logisk til en homonymimaksimerende tilnærming fra en leksikografisk synsvinkel. En tilnærming til språkbruk gjennom begrepsbegrepet blir “detaljorientert”, noe enhver (fag)oversetter kan bekrefte. I sin praksis tvinges fagoversetteren til å legge homonymiprinsippet til grunn – være på vakt overfor ulike begreper under samme form og følgelig orientere seg onomasiologisk, liksom terminologen. Det viser seg altså at et to- eller flerspråklig perspektiv er fruktbart og bidrar til å kaste lys over problemstillinger knyttet til leksikon. Mens flere retninger innen moderne lingvistik i mer eller mindre grad har nedtonet eller ignorert begrepsbegrepet, er det sentralt innenfor kognitiv lingvistik, som i metaforer, selv om man der postulerer et skille mellom språk og tanke.

Volumet av begreper som dannes og settes i sirkulasjon er vel nærmest umulig å måle. Mengden leksikalske morfemer er relativt stabil. Det dreier seg sannsynligvis om to inkomensurable størrelser. Imidlertid blir det ofte satt likhetstegn mellom disse to størrelsene, noe som gir inntrykk av at et samfunns begrepsforråd og forestillingsverden er avgrenset til et leksikon (som bok eller database) bestående av et bestemt antall enheter. Man tar da ikke høyde for at leksikon er et materiale for benevnelse liksom morfemene er materiale for bl.a. leksemene.

Det diskursive nivået er leksikons inntakside. På dette nivået utspilles og utprøves språkets kreativitet. Her oppstår nydannelsene. Her dannes og språkliggjøres begrepene. Som mentale representasjoner innlemmes disse i språkbruken og i språkbrukernes mentale leksikon ved at et uttrykk (leksem eller et tegn fra et tegnsystem) tilordnes begrepet – det blir uttrykkets innholdsside. Allerede i 1925 bemerket Otto Jespersen som en innvending mot Saussure:

Individet kan virkelig skabe noget nyt der får indflydelse på sproget, på hele samfundets sprog: det er jo naturnødvendigt den måde hvorpå de i sproget faktisk foregående talrige nyskabninger og omdannelser finder sted. (Jespersen 1925:18)

Gertrud Gréciano siterer en canadisk fagspråklingvist, som påpeker at det årlig er et underskudd på 30 000 “dénominations” (benevnelser) i forhold til begreper som kommer til og skal “språkliggjøres” (Gréciano 1999).

I sitt klassiske, konsise verk “La terminologie – Noms et notions” fremhever Alain Rey et viktig særtrekk ved terminologisk metode, som igjen bidrar til å kaste lys over forholdet mellom vokabularer og leksikon:

Reste à évoquer les relations onomasiologiques [...] allant des “choses”, des “objets-à-nommer” aux signes: telles sont la *nomination* ou *dénomination*. (Rey 1979: 21)

Denne tilordningsprosessen vil jeg kalle “benevnelse”, produktet også “benevnelse”. Den opererer med 3 størrelser: begrep – leksem(er) eller en annen type tegn – benevnelse.

Tilordningen grunner seg på en vurdering av graden av kontiguitet (adekvathet) mellom et leksems semantiske felt og de utsagn som konstituerer begrepet. Begrepets utsagn kodes så inn i leksemets semantiske felt. Leksemets potensial forøkes og er igjen disponibelt for tilordning til nye begreper, så vel i allmennspråket som i fagspråket (jfr. f.eks. *partnerskap*, *piratage*). Benevnelsen antar form av ettordsuttrykk, flerordsuttrykk, sammensetning, avledning eller et tegn som inngår i et fagspesifikt tegnsystem (*blodtype A, B, 0*). Nydanning skjer regelmessig i denne prosessen ved at det produseres nye sammensetninger, avledninger og flerordsuttrykk ut fra et gitt morfemforråd (f.eks. *innholdsleverandør*, *tidsdeling*), ved lån, akronymi og teleskopering.

Brudd på kontiguitetskravet forekommer stadig, som når tilordning skjer med utgangspunkt i engelskspråklige benevnelser. Dette er å sammenligne med oversettelsesfeil og gir benevnelser av typen *føde vann* for *feed water*, *risikoleidelse* for *risk management* (*managements* semantiske felt korresponderer med bl.a. *ledelse*, *styring*, *håndtering*), *adressere ledigheten* for *address the unemployment*, *17th of May train* for *17. mai-tog*, *opportunité* for *opportunity*.

Utsagn er de karakteristiske trekkene formulert i metaspråk og hovedkilden til danning av benevnelser. Trekkene kan inndeles i f.eks. atskillende og supplerende trekk. For et begrep konstituert av utsagn som er sammenfattet i følgende definisjon: "Innretning som slutter eller bryter forbindelsen i en elektrisk krets" er trekket *som bryter...* lagt til grunn og nominalisert som benevnelse. En tredje gruppe trekk, som kan kalles assosiative, konstitueres av assosiasjoner rundt det aktuelle fenomenet: likhet fra andre erfaringsområder (x fungerer liksom, x minner om, ser ut som, har smak, farge, lukt som...), historiske, kulturelle assosiasjoner, opprinnelse... Eksempler på slike dannelser er *mus*, *hardangerrød*, *tiårslom*, *brannmur*, *thorium*, *falun*. Det er også i denne prosessen det dannes synonymi, som dermed kan karakteriseres som et diskursivt fenomen.

Benevnelsen er memorert og gir direkte tilgang til begrepet, i motsetning til en relativt formalisert verbalisering av utsagnene (definisjonen).

Studier av prosessen som gir benevnelser, søker ikke å analysere et allerede tekstformet materiale, men å analysere hvilke mekanismer som frembringer dette materialet og gjør det skikket til rollen som bærer av kunnskap og kommunikasjon.

Språkets benevnelsesfunksjon har lingvistikken interessert seg relativt lite for. Orddannelse i relasjon til morfologien er et lingvistisk felt, men det er de "mekaniske" prosessene og den morfologiske strukturen man interesserer seg for. De forhold som ligger et skritt foran, nemlig utsagnene om et fenomen og det begrepet som dannes fra disse utsagnene, er imidlertid den faktoren som betinger valget av benevnelse, og det er semantikken som gir det leksikalske materialet eksistensberettigelse og potensial til å oppfylle bl.a. den referensielle funksjonen. Disse forholdene må innlemmes for at en beskrivelse av benevnelsesprosessen og dermed neonymi skal bli komplett. Det kan derfor hevdes at benevnelsen utgjør en lakune i lingvistikkens inndeling i beskrivelsesnivåer. Det er på dette nivået den skapende prosessen innenfor leksikon befinner seg. Ikke minst terminologisk teori og grener innenfor translatologien har imidlertid viet benevnelsesprosessen stor plass idet den er et av fundamentene i den praksis disse disiplinene knytter seg teoretisk til.

Gjennom sin funksjon som leverandør til benevnelsesnivået ekspanderer leksikon hovedsakelig langs to akser (ikke gjensidig utelukkende):

(A) Økning i det semantiske potensialet i en leksikalsk enhet gjennom f.eks. metaforisering og metonymisering. Et eksempel: “Den islandske banken flagget i går en eierandel på 7,8 % i Storebrand”. Verbet er blitt transitivt – dets semantiske funksjon har metaforisk opprinnelse, som skaper forutsetningen for at det fungerer denotativt. Motivasjonen ligger i at språkbrukeren har et indre bilde av gjenstanden *flagg* og kjenner flaggets funksjoner. Men fra en leksikalsk synsvinkel blir relasjonen *flagge* – *flagge*, *flagge ut* raskt av etymologisk karakter. Terminologisering av et allmennbegrep er et annet eksempel, som *capable* (med rettslig handleevne) i juridisk fransk. Som term kan dette adjektivet ikke graderes.

(B) Tekstliggjøring av flere utsagn, utvalgte utsagn, som kan gi en term med f.eks. to eller flere attributiver: *Divorce demandé par un époux et accepté par l'autre*. Termer av denne typen realiseres sjelden fullt ut i tekst av språkøkonomiske hensyn. Diskursunivers og ytringssituasjon sikrer normalt tilstrekkelig informasjon til å velge benevnelser med lavere grad av motivasjon, som *valgkomité* (i en generalforsamling i et ASA).

3 morfosyntaktiske teknikker kan anvendes under (B) slik at det dannes benevnelser med en høyere eller lavere grad av motivasjon:

1. Sammensetninger (herunder konfiksering): *nyhetsnarkoman*, *termometer*, *termostat*
2. Derivativer (prefiksering, suffiksering): *knall-år*, *utsted-else*
3. Flerordsbenevnelser, dvs. forbindelser av diskrete enheter som til sammen benevner et begrep. Franske strukturalister og forskere innenfor “lexique-grammaire” har innlemmet polyleksikalitet i sine beskrivelser av leksikon (jfr. Benvenistes ‘synapsies’, Martinets ‘synthèmes’, Pottiers ‘lexies’). De har imidlertid begrenset seg til leksikalske studier, mens begrepenes tilblivelsesprosess har vært overlatt til logikken.

Eks.:

Mulig verden, svart boks, varetektsfengsel med brev- og besøksforbud /uten brev- og besøksforbud/ med /uten besøkskontroll

Enhetene som tilhører hver og en av disse gruppene, er funksjonelt ekvivalente som benevnelser. Enhetene i sistnevnte kategori skiller seg ut ved at de er “maskert” som diskrete enheter og har regelmessig morfosyntaktisk struktur. Et kriterium kan være “figement” – de er stivnet slik at det ene leddet ikke kan predikeres ut fra hovedleddet, f.eks. “Denne boksen er ikke svart” (teknisk begrep: *svart boks*), i motsetning til “Denne boksen er ikke svart” (“den er rød” – f.eks. en kakeboks). Forklaringen på dette kan være at det determinerende leddet er hentet fra de assosiative trekkene ved fenomenet *svart boks* (metaforikk fra fargeverden) og dermed ikke danner regelmessig motivasjon (jfr. også eksempler som *accent aigu*, *grave*, *circonflexe*). *Svart boks* kan beskrives som leksikalisert. Men dette gjelder langt fra alle typer, f.eks. *langsiktig kreditt*, der leddet *langsiktig* kan predikeres ut fra *kreditt* (“Denne kreditten er langsiktig”).

Ikke minst i fagdiskursene følger ikke stivnethet automatisk som formell konsekvens av at et begrep får seg tilordnet en flerordlig benevnelse. Med andre ord, tilordning av en benevnelse har ikke nødvendigvis leksikalisering som resultat, jfr. f.eks. *Lettre de change à un certain délai de vue, ... à un certain délai de date, divorce pour rupture de la vie commune*. I

leksikaliserte uttrykk er den regelmessige motivasjonen i prinsippet borte. I tilfeller av sammensetninger og avledninger kan den resulterende enheten derfor regnes som et monoleksem (f.eks. *arbeidsgiver – arbeidstaker, ihendehaver*). Den opprinnelig flerleddede formen er blitt henvist til etymologien selv om hvert av de to leddene fremkaller bildet av hhv. *arbeid, giver, taker, ha i hendene*. Det samme gjelder flerleddede uttrykk av typen *svart boks, røde hunder, grønn stær, mettre à pied*, men disse har stivnet som enheter bestående av to eller flere diskrete morfemer (flerordsuttrykk). I verbaluttrykk med funksjonsverb er motivasjonen til stede, men de kan likevel ivareta benevnelsesfunksjonen, som i eksemplet *donner sa démission, mettre en chômage technique, gi avskjed, ta utlegg i*, som verbale motstykker til nominaltermene. Men selv verbaluttrykk med funksjonsverb kan bli leksikalisert gjennom metaforisering, som *ta avstand fra*.

I fagdiskursenes (fagspråkets) terminologier er det sannsynligvis en overvekt av flerordsbenevnelser. En forklaring på dette kan være behov for presisjon ved å anvende motiverte uttrykk. Men motivasjonen er ikke klart avlesbar ut fra ordkunnskap, snarere en funksjon av fagkunnskapen. Et eksempel: Samtlige kandidater oppe til translatøreksamen i fransk til norsk i 2006 gikk i den “morfosyntaktiske fella” å gjengi hvert ledd i benevnelsen av begrepet “*action directe*” (juridisk begrep) i ytringen “*le client prendra à sa charge toutes les conséquences pécuniaires d’une action directe du transporteur à l’encontre du fournisseur*”, som dermed ble “direkte aksjon”, mens en norsk motsvarighet ville være “springende regresskrav” eller “direktekrav”. Benevnelsen ble altså lest som en fri kombinasjon av to diskursive enheter.

Flerordsbenevnelser som termer kan også “skjule seg” i tilsynelatende frie kombinasjoner som verb + objekt. Men i f.eks. “*bekreftede en remburs*”, “*aksepterte en veksel*” er leddene bundet sammen av fagområdets begrepsdannelser (ontologisk relasjon mellom predikat og argument) og har bare de anvendte leksemenes semantiske potensial til felles med allmennspråkets bruk av disse. De er verbale motstykker til de nominale termene “*bekreftelse*” og “*aksept*”. Dette i motsetning til funksjonsverb + predikativt substantiv, der det ikke er en slik relasjon mellom de to leddene, som i “*ta utlegg i*”.

Flerordsenheter finnes i stort antall også i allmennspråket. I følge en hovedoppgave i nordisk ved UiO er forholdet mellom flerordsuttrykk og leksikon som helhet 1 : 10 (Rudi Olsen 2001). De oppfattes intuitivt som enheter selv om de kan være homonyme med frie syntagmer, som i: *Odin gjør det godt igjen, Oda holder senga, berger allemand*. De finnes i alle ordklasser. Eksempler: *Gå god for, ta avstand fra, gå i hundene, gå etter i sømmene, ha et ord med i laget, slutte seg til, etter alle kunstens regler, i hytt og pine, hipp som happ, en saga blott, en rimelig penge, berg- og dalbane, i forkant av*. Hele setninger kan oppvise full stivnethet, som: *Livet stod ikke til å redde*. Et fellestrekk ved denne type eksempler er at de danner solidariske (katataktiske) enheter og kan regnes som leksikaliserte.

Av forståelige grunner opptrer flerordlige benevnelser (leksikaliserte eller ikke) bare unntaksvis som innganger i en ordboksartikkel (leksikografisk arbeid) selv om de av morsmålsbrukeren intuitivt oppfattes som enheter på linje med monoleksemer, f.eks. “*mettre à pied*”, “*mettre à terre*”, “*røde hunder*”, “*grå stær*”. Denne delen av språkets leksikon synliggjøres i mindre grad – enhetene opptrer gjerne som underinnganger eller som eksempler på bruken av sitatformen. Deres eksistens tilsløres av regelmessig morfosyntaktisk struktur (for norskens vedkommende), og deres viktige rolle i benevnelsesfunksjonen blir dermed i en viss grad oversett. For begrepsøk i fagspråklige korpora er flerordstermer en problematisk søkeparameter.

Av det jeg har redegjort for ovenfor utleder jeg to hovedpoeng: Leksikon begrenser seg ikke til monoleksemer, sammensetninger og avledninger. Også avledninger kan være stivnet, som *arbeider*, *gjenvinne*. De kan være stivnet i én funksjon, frie i en annen, f.eks. *Travailleur* (dvs. *salarié*), *Il est très travailleur* (*fri kombinasjon*). Frie eller stivnede: Avledningene opptrer normalt som innganger fordi de danner stammer. Samtidig utgjør flerordsenheter en betydelig kontingent i leksikon. Videre har leksikon en primærfunksjon, nemlig som materiale for å danne diskursive enheter – benevnelser for begrepene. Leksemene tilhører et abstrakt nivå – systemnivået. Dermed blir det upresist å omtale ord/termer som leksemer i en diskursanalyse. De er diskursive enheter som utgår fra leksemene, koblet til og betinget av diskursunivers og ytringssituasjon. Det eksisterer en vekselvirkning eller syklus, som fører til en semantisk berikelse av leksikon etter hvert som ny erfaring og ny aktivitet omsettes til begreper og innlemmes i språket.

Hvorfor så dette fokuset på leksikon? Det henger generelt sammen med at et samfunn genererer vokabularer, herunder terminologier, ved hjelp av leksikon. Vi trenger derfor kunnskap om de generative egenskapene vårt ordforråd byr på for å gi oss benevnelser, og vi trenger kunnskap om hvilke prosesser som betinger vår bruk av leksikon når vi skal benevne. Det er dermed av interesse å ha teori som gjør det mulig å redegjøre for benevnelse og gi den en teoretisk status i forhold til leksikon. Morfosemantikk, motivasjon, ikonisitet, tegnteori er eksempler på relevante innfallsporter.

Prosjekter for utvikling av moduler og utdanningsløp i terminologi (ett- og tospråklige) er den praktiske begrunnelsen. For det første er det av betydning å kartlegge begrepssystemer og deres tilhørende benevnelser. Hvordan kan man mest effektivt forvalte og håndtere de mange begrepene som er systemdannende – få dem over fra tekst inn i system som kunnskapslager, dokumentasjon, som kulturbærere? For det andre er det, som nevnt ovenfor, et mål å bevisstgjøre(s) om språkets kreativitet og i særdeleshet om fagdiskursenes ressurser for å språkliggjøre sine begreper, herunder gjennom flerordsbenevnelser. Ikke minst for fagoversettere vil en slik varhet overfor distinksjonen mellom begrep og leksem, mellom leksikon og diskursive enheter (stivnede eller ikke) bidra til sikrere håndtering av fagtekster. I et språk som fransk er flerordlighet et markant strukturelt trekk. Det er dermed også et pedagogisk aspekt med i dette bildet.

Den onomasiologiske synsvinkelen, der begrepet settes i sentrum, er den adekvate når man møter fagdiskurser og skal utarbeide språklige redskaper til hjelp for f.eks. teknisk skriving, fagspråklig dokumentasjon og oversettelse. Oversettelse i seg selv, fagspråklig eller ikke, har pr. definisjon denne innretningen. Den bringer opp i dagen også de tallrike flerords-benevnelserne som språksamfunnet produserer for å dekke sitt benevnelsesbehov. Her strekker ikke leksikografien til av naturlige grunner fordi den er innrettet mot språkets gitte ordforråd og beskriver ordenes brukspotensial, herunder også de mange fagområdenes bruk av dette felles ordforrådet. Leksikalisering som kriterium for innlemmelse blir uvirksomt for å identifisere og fastlegge en benevnelse.

Leksikalsk arbeid med en klar begrepsorientering har også en kulturell side. Overføring av begreper fra en kultur til en annen får en kontrastiv effekt og bidrar til bevissthet om likheter og forskjeller i tenkemåte og er med på å skape, i mer enn en forstand, forståelse over landegrensene.

Referanser

- Gréciano, Gertrud (1999) *Préfabriqués linguistiques, leur performance cognitive et communicative* (Strasbourg 1999), http://www.inst.at/studies/s_0103_f.htm
- Jespersen, O (1925) *Menneskehed, nation og individ i sproget*, Institutt for sammenlignende kulturforskning. Seria A: IV, Oslo: Aschehoug.
- Olsen, T. Rudi (2001) *Leksikografisk behandling av fraser med overført betydning*. <http://www.hf.uio.no/inl/h-oppgaver/2001/Olsen.html>.
- Rey, A. (1979) *La terminologie – Noms et notions*, Paris: PUF.